

IN MEMORIAM

ALEKSAS GIRDENIS
(1936 10 19–2011 09 16)

2011 m. rugsėjo 16 d. eidamas 75-uosius metus mirė pasaulinio garso baltistas, Vilniaus universiteto profesorius, Lietuvos MA narys korespondentas, habilituotas daktaras Aleksas Stanislovas Girdenis.

Netikėta mirtis išplėšė iš mūsų tarpo idėjų generatorių, atsidavusių mokslo tiesos ieškotoją, Lietuvos fonologijos mokyklos kūrėją ir mokytoją, išugdžiusį būrį mokslininkų, dirbančių šalies aukštosiose mokyklose, Lietuvių kalbos institute, Latvijoje. Talento įvairiapusiškumu ir originaliomis idėjomis su Girdeniu mažai kas galėjo lygintis, o kur dar fenomenalus profesoriaus darbštumas ir energija. Netekome ne tik mokslininko baltisto, bet ir išskirtinai plataus akiračio humanitaro, kūrėjo (yra rašęs ir vertęs poeziją), didžio žemaičio ir iškiliausio žemaičių tarmės ty-

rėjo, pėsčiomis ir motociklu apkeliaavusio svarbiausias to krašto vietas. Profesorius gerai mokėjo ir nepaprastai mylėjo savo gimtąją tarmę, ja rašė eilėraščius, traukė dainas, bendravo su sūnumis ir kolegomis žemaičiais. Puikiai kalbėjo latviškai, turėjo Latvijoje draugų ir mokinių.

Sunku rašyti būtuojų laiku apie žmogų, mokytoją ir kolegą, su kuriuo tiek bendrauta, kurio gyvenimo laikrodis sustojo tada, kai galva dar buvo kupina idėjų, sumanymų, o ant darbo stalo ir kompiuteryje rikiavosi įpusėti darbai... Visus, kam teko susidurti su Girdeniu, traukė jo filologinis išprusimas, kalbų mokėjimas, vitališkumas, paprastumas.

Aleksas Girdenis gimė 1936 m. (enciklopedijos klaidingai nurodo 1937 metus) spalio 19 d. Telšių rajono Tryškių miestelyje. Mokėsi Užlieknėje, Tirkšliuose, Mažeikiuose. 1962 m. su pagyrimu baigęs Vilniaus universitetą pradėjo dirbti Lietuvių kalbos katedros dėstytoju, šiame universitete perėjo visas mokslinės karjeros pakopas: 1967 m. apginta daktaro, o 1983 m. habilituoto daktaro disertacija, 1970 m. tapo docentu, o 1986 m. profesoriumi. Iki 2007 m. universitete dėstė bendrinės lietuvių kalbos fonetiką, bendrąją ir lietuvių kalbos fonologiją, lietuvių dialektologiją, bendrąją kalbotyrą, šiuolaikinės kalbotyros kryptis ir metodus bei kitus kalbotyros dalykus. Taip pat yra skaitęs lietuvių kalbos istorinę gramatiką, baltų filologijos įvadą, baltų etnogenezės

speckursą, nuo 1990 m. yra profesoriavęs ir Vilniaus pedagoginiame universitete, važinėjęs skaityti kursų į Šiaulių universitetą.

Profesorius nuo 1973 iki 1994 m. vadovavo VU Eksperimentinės fonetikos laboratorijai, nuo 1994 iki 2001 m. – Eksperimentinės (vėliau – Bendrosios) kalbotyros katedrai, 1970–2005 m. redagavo *Kalbotyros* žurnalo sąsiuvinį, skirtą lietuvių kalbai, nuo 1987 m. iki paskutinių dienų aktyviai dirbo *Baltisticos* redaktorių kolegijoje. 1984–1989 m. Girdenis buvo VU Filologijos fakulteto dekanas, 1991–1993 m. – Lietuvos mokslo tarybos narys, 1996–2006 m. – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos narys. Išrinktas Milano kalbotyros draugijos (*Sodalizio Glottologico Milanese*, 1986) ir Lietuvos MA (1996) nariu korespondentu, Šiaulių universiteto garbės daktaru (2001). Kartu su bendraautorais Girdenis buvo apdovanotas dviem valstybinėmis premijomis: 1980 m. respublikine premija už vadovėlius mokyklai, o 1999 m. – mokslo premija už *Dabartinės lietuvių kalbos gramatiką* rusų, lietuvių ir anglų kalbomis. 1996 m. jis tapo žymiojo lietuvių kalbininko profesoriaus Jono Kazlausko premijos laureatu, o 2008 m. už ilgamečius fonologijos, dialektologijos ir kalbos istorijos tyrimus įvertintas Lietuvos Respublikos mokslo premija. Apdovanotas LDK Gedimino ordino karininko kryžiumi (2002).

Profesorius daug metų vadovavo studentų mokslo darbui, buvo disertantų mokslinis vadovas, konsultantas. Sėkmingai apgintos 37 jo vadovautos arba konsultuotos disertacijos, sukurta lietuvių ir latvių tarmių eksperimentinės fonetikos ir fonologijos tyrimų tradicija. 1962–

1984 m. Girdenis vadovavo Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos moksliniam būreliui, 1979–1990 m. – iš jo išaugusiam Lietuvos jaunųjų kalbininkų seminarui. Profesorius garsėjo kaip puikus, studentų ir doktorantų mėgstamas pedagogas. Pabuvęs tarp jaunimo tarsi įgydavo antrą kvėpavimą, todėl nelengvai pakėlė išėjimą į emeritūrą, nors ryšių su studentais visiškai nenutraukė – iki paskutinių metų magistrantams ir doktorantams rudens semestre vedė dialektologijos ir kalbos istorijos seminarą.

Tai daugiausia sausoki enciklopediniai faktai, tačiau vien jų išvardijimas rodo įspūdingą Girdenio mokslinio gyvenimo trajektoriją. Mokslo tiriamąjį darbą pradėjęs studijų metais, baigdamas universitetą *Kalbotyroje* (t. 4, 1962, p. 141–150) paskelbė brandų ir iki šiol vertės nepradusį straipsnį, kuriame įrodyta gimtąją tarmę turint balsių asimiliaciją. Šiuo atradimu grindžiama šiaurės žemaičių patarnių – telšiškių ir kretingiškių – skiriamoji ypatybė naujojoje lietuvių kalbos tarmių klasifikacijoje, sukurtoje drauge su Zigmū Zinkevičiumi ir paskelbtoje baltistų konferencijoje 1964 m.¹

Nuo profesinės veiklos pradžios Girdenis reiškėsi kaip labai plačių interesų filologas. Rašo ne tik mokslo žurnalams, bet ir enciklopedijoms, populiariai spaudai; jam rūpi ir kalbotyros problemos, ir bendrinės kalbos kodifikavimo teoriniai

¹ Vėliau išspausdintas ir abiejų mokslininkų straipsnis šia tema, žr. *Kalbotyra* 14, 1966, 139–147 (= Aleksas Girdenis, *Kalbotyros darbai* [toliau *KD*] 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, 44–55).

pagrindai, kasdienė norminamoji veikla, rašybos dalykai, lietuvių kalbos dėstymas mokykloje. Iš viso yra paskelbęs daugiau kaip 400 darbų įvairiais kalbos mokslo ir praktikos klausimais (kai kuriuos – Estijoje, Latvijoje, Rusijoje, Čekijoje, JAV). Be novatoriškų jo pranešimų, aktyvaus dalyvavimo diskusijose būtų buvusios blankesnės mokslinės konferencijos – skyrium minėtini dešimt baltistų konferencijų ir tarptautinių kongresų Vilniuje ir Rygoje (1964–2005) bei XI pasaulinis fonetikos mokslų kongresas Taline (1987). Sunku būtų išivaizduoti ir penkių paskutinių dešimtmečių Vilniaus universiteto Filologijos fakultetą be aukštos Girdenio figūros ir galingo jo balso, aidinčio po senaisiais *Almae Matris* skliautais. Visa plačiašakė mokslininko veikla gerai matyti iš jo darbų bibliografijos² ir rinktinių publikacijų tritomio³, kurį dabar būtų galima papildyti ketvirtuoju tomu.

Jei reikėtų įvardyti kelis išskirtinius Girdenio kaip mokslininko bruožus, pirmiausia turbūt minėčiau jo artimumą tikslųjų mokslų atstovams⁴ – buvo įvaldęs ir meistriškai taikė statistikos metodus⁵,

² Žr. Aleksas Girdenis, *Bibliografinė rodyklė*, 2 leid., Vilnius: Vilniaus universitetas, 1997, 64 p.

³ Aleksas Girdenis, *KD 1–3*, 2000–2001.

⁴ Ne veltui buvo svajota studijuoti fiziką, o lituanistikos pasirinkimą lėmė mokyklos laikų literatūriniai bandymai (Mažeikių rajono laikraštyje išspausdinta per 40 eilėraščių).

⁵ Simboliška, kad paskutinė jo drauge su bendraautore parašyta knyga yra apie lietuvių kalbos statistinius dėsningumus,

pats kūrė kompiuterines programas, skirtas garsų ir prozodinių elementų analizei. Nemėgo nepamatuotų hipotezių, teiginius grįsdavo be galo skrupulinga empirine analize (mėgdavo kartoti „išblusinėjas“ viską iki smulkmenų ir tik tada imąsis rašyti straipsnį, kurio tekstą ilgai gludinaš). Buvo įsitikinęs, kad sinchroninėje kalbotyroje yra tokių dalykų, kuriuos galima įrodyti taip patikimai (pvz., *ie* ir *uo* vienafonemiškumą), kad kitiems tyrėjams nebūtų ką veikti. Kitas bruožas – tai daugeliui sunkiai suvokiamas interesų platumas: jį domino ne tik kalbotyra ir filologija, bet ir humanitariniai bei socialiniai mokslai plačiausia prasme, apskritai mokslas kaip toks. Ir ne tik domino, – jis daug ką neblogai išmanė, turėjo savo nuomonę. Girdenio erudicija ne vieną pašnekovą tiesiog priblokšdavo, neabejoju, kad profesorius buvo talentingas žmogus, valdomas prigimtinių tyrėjo aistros, neretai neleidusios ramiai gyventi ne tik darbo, bet ir poilsio valandomis⁶. Savo energija, idėjomis, kurių nesugebėdavo nepaskleisti, užkrėsdavo studentus, kolegas, ne vieną tarsį nejučiomis įtraukdavo į bendrus mokslo darbus (retas humanitaras, turėjęs visą būrį

žr. Aleksas Girdenis, Vida Karosienė, *Bendrinės lietuvių kalbos statistinė struktūra: fonologijos dalykai*, Vilnius: Vilniaus universiteto l-kla, 2010.

⁶ „Mes turime gyventi ir dirbti taip, kad ir mūsų „duonos“ darbas, ir laisvalaikio hobis būtų mokslas ir tik mokslas (išretinta mano – B.S.), kad didžiausią mūsų kasdieniųjų rūpesčių dalį sudarytų ne buitiniai, o moksliniai rūpesčiai“ (profesoriaus žodžiai, skirti jaunesiems kalbininkams, žr. *Mūsų kalba* 6, 1986, 23).

bendraautorijų!), mielai dalijosi su vyresniais ir jaunesniais kolegomis knygomis, gyvenimo patirtimi. Plačiau Lietuvos visuomenei jis buvo gerai pažįstamas kaip „Mūsų kalbos“ tiesioginių televizijos laidų vedėjas ir nuolatinis dalyvis.

Svarbiausi Alekso Girdenio mokslo darbai, be abejo, skirti fonologijai. Jis nusipelnė būti vadinamas žymiausiu fonologu baltistu, Lietuvos fonologijos mokyklos kūrėju. Profesoriaus veikaluose⁷ išplėtotą bendrosios fonologijos koncepcija remiasi Prahos lingvistinio būrelio pažiūromis, tačiau su jomis toli gražu nesutampa. Koncepcijos originalumą pirmiausia rodo tai, kad fonemų ir jų diferencinių požymių skirstymo pagrindą Girdenis, veikiamas Kopenhagos ir kitų jai artimų mokyklų, laiko ne paradigminius, o sintagminius santykius. Antra, kūrybiškai naudojamas deskriptyvistų teorine mintimi, jis yra dėmesingesnis fonologinių elementų identifikavimo technikai.

Teorinė mokslininko mintis klostosi, bręsta studijuojant pasaulinę mokslo literatūrą. Girdenis nepaprastai daug skaitė įvairiomis kalbomis. Skaitė itin

⁷ Pagrindinis veikalas yra *Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003) – viena iš nedaugelio lietuviškų teorinių kalbotyros monografijų (pirmasis leidimas: Aleksas Girdenis, *Teoriniai fonologijos pagrindai*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 1995), išaugusi iš habilituoto daktaro disertacijos. O pirmoji fonologijos knyga pasirodė kaip vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams, žr. Id., *Fonologija*, Vilnius: Mokslo, 1981. Iš šio veikalo klasikinio struktūralizmo pagrindų mokėsi kelios studentų kartos.

kruopščiai, tarsi pats tuo metu atlikdamas tyrimą, visada su pieštuku, fiksavusiu jo apmąstymus. Girdenio studijuotų veikalų paraštės, tušti puslapiai primarginti pastabų, samprotavimų, čia pat keliamų hipotezių, lietuviškų terminų (ne tik sukūrė lietuvišką fonologijos mokyklą, bet ir sunormino šios srities terminologiją). Tačiau vien mokslinės literatūros studijų originaliai teorijai sukurti neužtenka. Bendrosios fonologijos koncepciją Girdenis grindė nepaprastai kruopščiais ir giliais gyvosios kalbos – lietuvių kalbos tarmių – tyrimais ir stebėjimais, lydėjusiais profesorių iki paskutinės gyvenimo dienos. Vargu ar rasime kitą baltistą, iki subtiliausių bruožų pažinojusį lietuvių ir latvių tarmes bei jų istoriją, iššifravusį per 400 val. tarminių (daugiausia žemaičių) tekstų, įrištų į daugiau nei 40 rankraštinių tomų! Iš šio didžiulio aruodo išrinkta apie 50 tūkst. žodžių *Lietuvių kalbos žodynui*, publikuoti du tekstų rinkiniai su vertingais komentarais⁸, prieš pat mirtį baigta trečia knyga, – tereikėjo parašyti komentarus. Tekstuose sistemingai žymimi svarbiausi frazės intonacijos bruožai, o išnašose sinchroniškai ir diachroniškai aiškinami visi ypatingesni tarmės reiškiniai. O kiek dialektologijos straipsnių paskelbta, – juose kruopštų duomenų aprašymą lydi argumentuota teorinė interpretacija. Galima sakyti, kad Girdenis išaugino fonologiją iš dialektologijos, šias dvi sritis tarsi sulydė

⁸ Žr. Aleksas Girdenis, *Taip šneka tirkšliškiai: Šiaurės žemaičių telšiškių tarmės tekstai su komentarais*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996; Id., *Žemaičių dzūkai: Tekstai su komentarais*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.

ir drauge pakėlė tarmių tyrimo standartus iki tarptautinio lygio. Primintina, kad jo daktaro disertacijoje aprašyta Mažeikių tarmės fonologinė sistema⁹. Savo darbuose Girdeņis yra naujai nušvietęs daugelį specifinių žemaičių ir kitų tarmių reiškinių, neretai ir jų kilmę. Jau studijų metais atradęs minėtąją balsių asimiliaciją gimtojoje tarmėje, vėliau nustato ar išaiškina tokias tarmines ypatybes, kaip diftongoidiški pietų žemaičių ilgieji balsiai [i̯], [u̯], atitinkantys bk. [ie], [uo]¹⁰, apikaliniai-retrofleksiniai s tipo priebalsiai Žagarės apylinkių šnektose¹¹, platesnės distribucijos fonemos /Ḳ/, /G̣/ pietų Lietuvos šnektose¹², žemaičių dzūkavimas, būdingas nepradiniams žodžio skiemenims¹³, žemaičių „dzūkų“ superilgasis [a:]¹⁴, trys rytų aukštaičių uteniškių fonologiniai balsių ilgumai¹⁵ ir t. t.

⁹ Apžvalgą žr. *Baltistica* 7(1), 1971, 21–31 (= *KD* 1, 211–222).

¹⁰ Žr. *Baltistica* 6(2), 1970, 143–146 = *KD* 1, 190–193. Šie bk. garsai irgi yra iš esmės diftongoidai – palyginti stabilių ilgųjų balsių [i̯], [u̯] junginiai su kintamu segmentu. Tai ypač patikimai įrodyta viename paskutinių straipsnių, žr. Aleksas Girdeņis, Vadinamųjų sutaptinių dvibalsių [ie uo] garsinė ir fonologinė sudėtis, *Baltistica* 44(2), 2009, 213–242.

¹¹ Žr. *Baltistica* 14(2), 1978, 127–129 = *KD* 2, 117–120 (su Juozu Pabrėža).

¹² Žr. *Baltistica* 15(1), 1979, 23–30 = *KD* 2, 130–140.

¹³ Žr. *Baltistica* 15(2), 1979, 111–123; 16(1), 1980, 32–44 = *KD* 2, 130–140.

¹⁴ Žr. *Kalbotyra* 38(1), 1987, 28–33 = *KD* 2, 321–326.

¹⁵ Žr. *Baltistica* 31(2), 1996, 181–199 = *KD* 3, 257–278 (su Birute Jasiūnaite).

Ypač daug tyrė įvairių tarmių kirtį ir priegaides: žemaičių, daugiausia šiaurinių¹⁶, pietinių vakarų aukštaičių¹⁷, rytų aukštaičių¹⁸ ir pan.

Nemaža dalis čia paminėtų straipsnių yra skirti eksperimentiniams tyrimams, vienai iš Girdeņio stichijų, kuriai buvo ištikimas iki paskutinių dienų (kompiuterio diske liko baigtų eksperimentų duomenys *Baltisticai* rengtam straipsniui). Nepaprastai mėgo eksperimentus ir jų duomenų statistinį apdorojimą, o ypač teorinį interpretavimą. Buvo įsitraukęs ir į kalbos garsų sintezavimą, rekonstravo Fridricho Kuršaičio priegaides (*Baltistica* 43(3), 2008, 381–404). Pastarasis tyrimas, kaip ir daugelis ankstesnių, ypač svarbus metodologiškai: akivaizdi muzikinė Kuršaičio priegaidžių prigimtis verčia iš naujo diskutuoti dėl tradicinio požiūrio, kad lietuvių kalbos priegaidžių esmės reikia ieškoti tone. Geras tarmių

¹⁶ Žr.: *Kalbotyra* 14, 1966, 57–71 = *KD* 1, 56–75; *Eksperimentinė ir praktinė fonetika*, Vilnius: Vilniaus pedagoginis institutas, 1974, 160–198 = *KD* 1, 284–307; *Baltistica* 18, 1982, 179–188 = *KD* 2, 272–284; *Proceedings 11th International Congress of Phonetic Sciences* 5, Tallinn, 1987, 91–94 = *KD* 2, 327–332 (su Genovaite Kačiuškiene) – įrodyta antrinių priegaidžių tipų priešprieša, svarbi kirčiavimo istorijai, šiaurės žemaičių ir šiaurės panevėžiškių tarmėse; *Baltistica* 31, 1996, 71–84 = *KD* 3, 243–256.

¹⁷ Žr. *Eksperimentinė ir praktinė fonetika*, Vilnius: Vilniaus pedagoginis institutas, 1974, 107–125 = *KD* 1, 272–283 (su Aldonu Pupkiu).

¹⁸ Žr. *Min. veik.*, 107–125 = *KD* 1, 272–283 (su A. Pupkiu).

ir modernių matematinės statistikos metodų išmanymas leido Girdeniui išspręsti svarbią literatūros mokslo problemą – įrodyti, kad Kristijono Donelaičio *Metų* eilėdara yra savita toninio ir metri-
nio hegzometro sintezė¹⁹. Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima tvirtinti Girdenį kaip savitą teoretiką fonologą išaugus iš sistemingų bendrosios kalbotyros literatūros studijų ir dialektologinių bei eksperimentinių–statistinių tyrimų.

Girdeniui rūpėjo ne tik dabartinės tarmės, – jis parengė du svarbiausius žemaičių raštijos paminklus – 1759 m. *Ziwatą* ir jo indeksą²⁰ (su bendraautoriais) ir 19 a. rankraštinių veikalą *Purpura*²¹. Pastarajame leidinyje įdėta didelė šaltinio rengėjo studija (p. 326–392), kurioje kruopščiai ištirta paminklo rašyba, fonetika ir iš dalies morfologija, įrodyta, kad abu paminklai parašyti ta pačia, tik skirtingo laikotarpio, kretingiškių tarme²².

¹⁹ Žr. *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Vaga, 1993, 60–96 = *KD* 3, 75–106.

²⁰ Aleksas Girdenis, Petras Skirmantas (reng.), *1759 metų „Ziwatas“*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998; Aleksas Girdenis, Danutė Girdenienė, *1759 metų „Ziwato“ indeksas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997. Antrajame leidinyje įrodyta, kad nežinomas veikalo autorius turėjo būti kilęs iš Kretingos apylinkių, aptarta paminklo grafika ir rašyba, reikšmė kirčiavimui (p. 11–44).

²¹ Aleksas Girdenis (reng.), *Purpura izganima mukos Iezusa*, Vilnius: Vilniaus universiteto I-kla, 2009.

²² Plačiau žr. Birutės Jasiūnaitės ir Reginos Venckutės recenziją: *Baltistica* 46(1), 2011, 150–160.

Ši studija yra pavyzdys, kaip turėtų būti analizuojama senųjų raštų grafikos ir fonetikos (fonologijos) ypatybės.

Be Girdenio darbų sunkiai įsivaizduojama bendrinės lietuvių kalbos fonologijos, fonetikos ir morfonologijos pokarinių tyrimų istorija. Didžiausias jo (talkinant kolegoms Kazimierui Garšvai ir Vidai Karosienei) nuopelnas – šiuolaikiniai bendrinės kalbos fonologinės ir morfonologinės sistemų (įskaitant ir kirčiavimo sistemą²³) aprašai, paskelbti lietuvių, rusų bei anglų kalbomis²⁴ ir statistinių fonologinių charakteristikų ištyrimas (žr. išn. 5).

Gilus dabartinių tarmių ir jų rašto paminklų išstudijavimas, sinchroniniai profesoriaus atradimai, kurių čia tik dalis suminėta, tarsi savaime vedė į diachroniją (tam, be abejo, turėjo reikšmės ir kalbos istorikai mokytojai bei kolegos Jonas Kazlauskas, Vytautas Mažiulis, Zigmas Zinkevičius). Girdenis tvirtai įrodė vad. pajūrio žemaičių *î*, *đ* prieš galūnių užpakalinius balsius nefonetinę kilmę²⁵, pateikė svarių

²³ Žymusis akcentologas Vladimiras Dybo užuojautoje rašė, kad „Girdenio lietuvių kalbos kirčiavimo sistemos aprašas ir atradimai šiaurinių lietuvių tarmių kirčiavimo sistemoje įėjo į baltų ir slavų lyginamosios istorinės kalbotyros aukso fondą“.

²⁴ Žr.: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų I-kla, 1994, 15–53 (ir vėlesni leidimai) = *KD* 3, 200–242; *Грамматика литовского языка*, Вильнюс: Мокслас, 1985, 10–68; *Lithuanian Grammar*, Vilnius: Baltos lankos, 1997, 13–83; ²2006 (visus šiuos veikalus redagavo Vytautas Ambrazas).

²⁵ *Baltistica* 8(2), 1972, 173–191 = *KD* 1, 237–257.

fonologinių argumentų keturkampės baltų vokalizmo sistemos rekonstrukcijai²⁶, išskėlė hipotezę, kad iki Saussure'o dėsnio vardažodžių priesagos lietuvių kalboje kirčio negaudavo²⁷, gerokai paankstino žemaičių ir aukštaičių tarmių atsiskyrimo laiką²⁸, glotochronologijos metodu patvirtino svarbias baltų bei slavų divergencijos datas²⁹ ir t. t., ir pan. Nors Girdenis nebuvo substrato teorijos šalininkas, vis dėlto jis yra radęs ir išskėlęs pluoštą patikimų faktų, rodančių žemaičių tarmės ir kuršių kalbos sąveiką praeityje³⁰.

Alekso Girdenio kaip mokslininko paveikslas būtų neišbaigtas išleidus iš akių jo recenzijas, paskelbtas daugiausia mokslinės karjeros pirmaisiais dešimtmečiais. Jis ir kitas žemaitis – Vincas Urbutis, galima sakyti, sukūrė analitinių kalbotyros recenzijų standartą, parodė, kad šis mokslinės veiklos žanras gali būti net reikšmingesnis už straipsnius. Vienas ir su kolegomis Girdenis yra recenzavęs daugelį kapitalinių lituanistikos veikalų, pvz.: Z. Zinkevičiaus *Lietuvių dialektologiją*³¹, chrestomatiją *Lietuvių kalbos tarmės*³², J. Kazlauskio *Lietuvių*

*kalbos istorinę gramatiką*³³, *Lietuvių kalbos gramatikos* 1 tomą³⁴, V. Čekmono monografiją iš praslavų istorinės fonetikos³⁵, A. Salio *Raštų* 4 tomą, skirtą lietuvių kalbos tarmėms³⁶. Ne viena iš čia paminėtų recenzijų yra sukėlusios diskusijas, iki šiol cituojama mokslo veikaluose, – ir tai akivaizdžiai rodo jų reikšmę lietuvių lingvistikos minties raidai.

Alekso Stanislovo Girdenio mokslo darbai – pirmiausia fonologijos ir dialektologijos studijos – yra didis įnašas į baltų ir teorinę kalbotyrą. Profesorius praturtino mokslą ne tik vertingomis teorinėmis knygomis, gausiais straipsniais, polemikinėmis recenzijomis, bet ir žemaičių raštijos paminklų leidimais ir tyrimais, pagaliau – nepamirštamais pranešimais ir diskusijomis konferencijose, įkvėptomis paskaitomis. O kiek tūkstančių puslapių sutranskribuota žemaitiškų tekstų, kurių tik mažą dalį yra publikavęs, komentavęs... Šis plačios erudicijos ir gyvos minties mokslininkas ypač daug yra padaręs, kad lietuvių kalbotyros teoriniai pamatai prilygtų aukščiausiems pasaulio lingvistikos standartams.

Bonifacas STUNDŽIA

[bonifacas.stundzia@flf.vu.lt]

²⁶ *Baltistica* 13(1), 1977, 300–306 = *KD* 2, 374–386.

²⁷ *Baltistica* 1 priedas, 1972, 66–72 = *KD* 1, 258–265.

²⁸ *Baltistica* 27(1), 1992, 48–52 = *KD* 3, 57–63.

²⁹ *Baltistica* 27(2), 1994, 4–12 = *KD* 3, 107–115 (su V. Mažiuliu).

³⁰ *Iš lietuvių etnogenezės*, Vilnius: Mokslas, 1981, 19–26 = *KD* 2, 216–224.

³¹ *Baltistica* 4(1), 1968, 135–144 = *KD* 1, 324–336.

³² *Baltistica* 7(2), 1969, 108–113 = *KD* 1, 344–355.

³³ *Baltistica* 8(2), 1972, 193–202 = *KD* 1, 355–370 (su Vladu Žuliu).

³⁴ *Baltistica* 9(2), 1973, 203–214 = *KD* 1, 370–386 (su V. Žuliu).

³⁵ *Baltistica* 18(2), 1982, 92–96 = *KD* 2, 394–400.

³⁶ *Baltistica* 31(1), 1996, 101–114 = *KD* 3, 420–441.